

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

A

ΝΕΥΡΟΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

1

ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΤΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΕΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ

Βασικές Έννοιες	19
Αναπτυξιακές Διαταραχές	19
Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες (ΕΕΑ)	20
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 1	22

2

ΝΕΥΡΟΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ: ΒΑΣΙΚΕΣ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ

Εισαγωγικά	23
Συχνότητα – Επιπολασμός των ΝΑΔ	23
Πιθανά Αίτια των ΝΑΔ – Καθοριστικοί παράγοντες	24
Οι 6 Διαφορετικές μορφές των ΝΑΔ – Ταξινόμηση των ΝΑΔ κατά DSM-5 (συνολτικά)	25
2.1 ΝΟΗΤΙΚΗ ΑΔΥΝΑΜΙΑ (ΝΑ)	27
Εισαγωγικά	27
Βασικά κλινικά χαρακτηριστικά της ΝΑ	27
Σύντομη ιστορική αναδρομή	27
Ορισμοί της ΝΑ	28
Διαγνωστικά Κριτήρια της ΝΑ κατά DSM-5	30
Ταξινόμηση της ΝΑ	31
Αναπτυξιακά - κλινικά χαρακτηριστικά των 4 επιπέδων της ΝΑ, ανά ηλικιακή περίοδο	34
Συχνότητα – Επιπολασμός – Επιδημιολογικά Στοιχεία της ΝΑ	34
Συννοσηρότητα της ΝΑ με άλλες διαταραχές	34
Αιτιολογικοί παράγοντες της ΝΑ	36
Γενετικά σύνδρομα στη ΝΑ	37
Διάγνωση – Αξιολόγηση – Διαφοροδιάγνωση της ΝΑ	40
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις και Εκπαίδευση Ατόμων με ΝΑ	43
2.2 ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (ΔΕ)	46
Εισαγωγικά	46
Ομιλία – Λόγος: Διάκριση των 2 Εννοιών	46
Οι Διαφορετικές Παράμετροι της Γλώσσας	46
Η φυσιολογική πορεία ανάπτυξης της Ομιλίας, του Λόγου και των μη λεκτικών ικανοτήτων των παιδιών (Αναπτυξιακά Ορόσημα)	47

Οι Διαταραχές Επικοινωνίας: Βασικές Πληροφορίες	47
Συχνότητα – Επιπολασμός – Πρόγνωση των ΔΕ	47
Αιτιολογικοί Παράγοντες των ΔΕ	47
Προγενέστερες Ταξινομήσεις των Διαταραχών Ομιλίας – Λόγου	49
Η Σημασία της Έγκαιρης Διάγνωσης και της Πρώιμης Παρέμβασης	50
Μέθοδοι Παρέμβασης – Αντιμετώπισης των ΔΕ	52
Η Ταξινόμηση των ΔΕ κατά DSM-5	53

2.2.1 Διαταραχή της Γλωσσικής Έκφρασης (ΔΓΕ) – μόνο Εκφραστικού Τύπου	54
Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου)	54
Συχνότητα – Επιπολασμός της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου)	56
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου)	56
Διάγνωση – Αξιολόγηση της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου)	56
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου) με άλλες διαταραχές	56
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις – Αντιμετώπιση της ΔΓΕ (Εκφραστικού Τύπου)	57

2.2.2 Μικτή Διαταραχή της Γλωσσικής Έκφρασης - Προσληπτικού και Εκφραστικού (Μικτού) Τύπου	57
Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου)	57
Συχνότητα – Επιπολασμός της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου)	58
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου)	58
Διάγνωση – Αξιολόγηση της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου)	58
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου) με άλλες Διαταραχές	58
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις – Αντιμετώπιση της ΔΓΕ (Μικτού Τύπου)	60

2.2.3 Έναρξη Διαταραχής της Ροής της Ομιλίας στην Παιδική Ηλικία (Τραυλισμός)	60
Κλινικά Χαρακτηριστικά του Τραυλισμού	60
Τα 4 Στάδια του Τραυλισμού	61
Συχνότητα – Επιπολασμός του Τραυλισμού	61
Αιτιολογικοί Παράγοντες του Τραυλισμού	62

Διάγνωση – Αξιολόγηση του Τραυλισμού	62	Κλινικό Προφίλ – Χαρακτηριστικά της ΔΕΠ-Υ	94
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα του		Η Εκδήλωση της ΔΕΠ-Υ στην Ενήλικη Ζωή:	
Τραυλισμού με άλλες Διαταραχές	62	Συμπτώματα και Επιπτώσεις στην	
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις – Αντιμετώπιση		Καθημερινότητα	95
του Τραυλισμού	63	Συχνότητα – Επιπολασμός – Επιδημιολογικά	
2.2.4 Φωνητική (Φωνολογική) Διαταραχή (ΦΔ)	64	Στοιχεία της ΔΕΠ-Υ	99
Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΦΔ	64	Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΔΕΠ-Υ	100
Συχνότητα – Επιπολασμός της ΦΔ	65	Διάγνωση – Αξιολόγηση της ΔΕΠ-Υ	102
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΦΔ	65	Διαφοροδιάγνωση - Συννοσηρότητα της ΔΕΠ-Υ	
Διάγνωση – Αξιολόγηση της ΦΔ	66	με άλλες Διαταραχές	105
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΦΔ		Πορεία, Εξέλιξη και Πρόγνωση της ΔΕΠ-Υ	106
με άλλες Διαταραχές	66	Θεραπευτικές Παρεμβάσεις και Εκπαίδευση	
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις – Αντιμετώπιση		Ατόμων με ΔΕΠ-Υ	107
της ΦΔ	67	2.5 ΚΙΝΗΤΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ (ΚΔ)	115
2.2.5 Κοινωνική (Πραγματιστική) Διαταραχή		Η Μάθηση στον Κινητικό Τομέα	115
της Επικοινωνίας (Κ(Π)ΔΕ)	68	Ψυχοκινητική Ανάπτυξη	115
Κλινικά Χαρακτηριστικά της Κ(Π)ΔΕ	68	Παράμετροι Ψυχοκινητικής Ανάπτυξης	116
Τα Διαγνωστικά Κριτήρια της Κ(Π)ΔΕ κατά DSM-5:	68	Κινητικές (ή Ψυχοκινητικές) Διαταραχές (ΚΔ)	116
Συχνότητα – Επιπολασμός της Κ(Π)ΔΕ	68	Προσεγγίσεις Καθορισμού των ΚΔ – Σύνομη	
Αιτιολογικοί Παράγοντες της Κ(Π)ΔΕ	69	Ιστορική Αναδρομή	116
Διάγνωση – Αξιολόγηση της Κ(Π)ΔΕ	69	Ταξινόμηση των ΚΔ με βάση το DSM-5	116
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της		2.5.1 Αναπτυξιακή Διαταραχή	
Κ(Π)ΔΕ με άλλες Διαταραχές	69	του Συντονισμού των Κινήσεων (ΑΔΣΚ)	117
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις – Αντιμετώπιση		Σύνομη Ιστορική Αναδρομή – Ορολογία	117
της Κ(Π)ΔΕ	69	Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΑΔΣΚ	118
2.2.6 Απροσδιόριστη Διαταραχή της		Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΑΔΣΚ	120
Επικοινωνίας (ΑΔΕ)	70	Συχνότητα – Επιπολασμός της ΑΔΣΚ	121
2.3 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΑΥΤΙΣΤΙΚΟΥ ΦΑΣΜΑΤΟΣ (ΔΑΦ)	70	Πορεία και Πρόγνωση της ΑΔΣΚ	121
Εισαγωγικά	70	Διαγνωστικά Κριτήρια της ΑΔΣΚ	121
Σύντομη Ιστορική Αναδρομή	70	Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΑΔΣΚ	
Προγενέστερες Ταξινομήσεις του Αυτισμού	71	με άλλες Διαταραχές	123
Ταξινόμηση της ΔΑΦ με βάση το DSM-5	72	Θεραπευτικές Προσεγγίσεις για Άτομα με ΑΔΣΚ	124
Κλινικό Προφίλ – Χαρακτηριστικά της ΔΑΦ	73	2.5.2 Διαταραχές Στερεοτυπικών	
Συχνότητα – Επιπολασμός – Επιδημιολογικά		Κινήσεων (ΔΣΚ)	125
Στοιχεία της ΔΑΦ	76	Εισαγωγικά	125
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΔΑΦ	77	Συχνότητα – Επιπολασμός των ΔΣΚ	125
Διάγνωση – Αξιολόγηση της ΔΑΦ	82	Αιτιολογικοί Παράγοντες των ΔΣΚ	125
Διαφοροδιάγνωση- Συννοσηρότητα της ΔΑΦ		Διάγνωση και Κλινικά Χαρακτηριστικά των ΔΣΚ	126
με άλλες Διαταραχές	88	Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα των ΔΣΚ	
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις και Εκπαίδευση		με άλλες Διαταραχές	126
Ατόμων με ΔΑΦ	89	Πορεία και Πρόγνωση των ΔΣΚ	127
2.4 ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ / ΥΠΕΡ-		Θεραπευτικές Παρεμβάσεις για την	
ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ (ΔΕΠ-Υ)	91	Αντιμετώπιση των ΔΣΚ	127
Εισαγωγικά	91	2.5.3 Διαταραχές Μυοσπασμάτων (Τικ)	127
Σύντομη Ιστορική Αναδρομή	91	Εισαγωγικά	127
Αλλαγές – Τροποποιήσεις στα παλαιότερα		Τα Είδη των Τικ	128
Διαγνωστικά Κριτήρια της ΔΕΠ-Υ	92	Διάρκεια – Ένταση των Τικ	130
Ταξινόμηση – Διαγνωστικά Κριτήρια της ΔΕΠ-Υ		Συχνότητα – Επιπολασμός των Τικ	130
με βάση το DSM-5	92	Αιτιοπαθογένεια των Τικ	130
		Η Διάγνωση των Τικ	131

Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα των Τικ με άλλες Διαταραχές	131	Σύντομη Περιγραφή	156
Πορεία – Πρόγνωση των Τικ	131	Εισαγωγικά	156
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις στα Τικ	131	Συχνότητα – Επιπολασμός της ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση	157
Η Ταξινόμηση των Μυοσπασμάτων (Τικ) κατά DSM-5	132	Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση	157
2.5.3.1 Σύνδρομο Tourette (TS)	133	Ιατρικές Μελέτες και Δυσλεξία (ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση)	157
Εισαγωγικά	133	Διάγνωση και Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση	160
Συχνότητα – Επιπολασμός του συνδρόμου Tourette	133	Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση με άλλες Διαταραχές	161
Αιτιολογικοί Παράγοντες του συνδρόμου Tourette	133	Πορεία και Πρόγνωση της ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση	162
Διαγνωστικά Κριτήρια και Κλινικά Χαρακτηριστικά του συνδρόμου Tourette	135	Θεραπευτικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της ΕΜΔ με έλλειμμα στην ανάγνωση	162
Η Διάγνωση του συνδρόμου Tourette	137	2.6.2 ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο – Σύντομη Περιγραφή	163
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα του συνδρόμου Tourette με άλλες Διαταραχές	138	Εισαγωγικά	163
Πορεία και Πρόγνωση του συνδρόμου Tourette	141	Συχνότητα – Επιπολασμός της ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο	164
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις για την Αντιμετώπιση του συνδρόμου Tourette (TS)	142	Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο	164
2.5.3.2 Επίμονη (χρόνια) Διαταραχή Κινητικών ή Φωνητικών Μυοσπασμάτων (ΧΔΜ)	147	Διάγνωση και Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο	164
Εισαγωγικά	147	Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο με άλλες Διαταραχές	166
Συχνότητα – Επιπολασμός της ΧΔΜ	148	Πορεία και Πρόγνωση της ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο	166
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΧΔΜ	148	Θεραπευτικές παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση της ΕΜΔ με έλλειμμα στον γραπτό λόγο	167
Διάγνωση και Κλινικά Χαρακτηριστικά της ΧΔΜ	148	2.6.3 ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά – Σύντομη Περιγραφή	167
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΧΔΜ με άλλες Διαταραχές	148	Εισαγωγικά	167
Πορεία και Πρόγνωση της ΧΔΜ	149	Συχνότητα – Επιπολασμός της ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	168
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις για την Αντιμετώπιση της ΧΔΜ	149	Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	168
2.5.3.3 Προσωρινή Διαταραχή Μυοσπασμάτων (ΠΔΜ)	149	Διάγνωση και Κλινικά Χαρακτηριστικά ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	168
Εισαγωγικά	149	Πορεία και Πρόγνωση της ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	172
Συχνότητα – Επιπολασμός της ΠΔΜ	149	Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά με άλλες Διαταραχές	172
Αιτιολογικοί Παράγοντες της ΠΔΜ	150	Θεραπευτικές Παρεμβάσεις για την Αντιμετώπιση της ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	172
Κλινικά Χαρακτηριστικά και Διαγνωστικά Κριτήρια της ΠΔΜ	150	ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 2	173
Διαφοροδιάγνωση – Συννοσηρότητα της ΠΔΜ με άλλες Διαταραχές	150		
Πορεία και Πρόγνωση της ΠΔΜ	150		
Θεραπευτικές Παρεμβάσεις για την Αντιμετώπιση της ΠΔΜ	151		
2.6 ΕΙΔΙΚΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΗ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ (ΕΜΔ) – ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	151		
Εισαγωγικά	151		
Διαγνωστικά Κριτήρια της ΕΜΔ κατά DSM-5	152		
Διαγνωστικά Εργαλεία Αξιολόγησης της ΕΜΔ	155		
2.6.1 ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση –			

B

ΝΕΑ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΔΕΔΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΝΑΔ

3

Η ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑ ΣΤΙΣ ΝΑΔ ΚΑΙ Η ΠΕΡΙΠΛΟΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥΣ

Η έννοια της «νευροδιαφορετικότητας» στις ΝΑΔ 185

3.1 ΤΑ ΥΨΗΛΑ ΠΟΣΟΣΤΑ ΣΥΝΝΟΣΗΡΟΤΗΤΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΝΑΔ: ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΗΝ ΚΛΙΝΙΚΗ ΧΡΗΣΤΙΚΟΤΗΤΑ ΤΩΝ ΔΙΑΦΟΡΤΕΤΙΚΩΝ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΩΝ ΚΑΤΗΓΟΡΙΩΝ ΚΑΤΑ DSM-5 188

Εισαγωγικά 188

Η Συννοσηρότητα μεταξύ των διαφορετικών

ΝΑΔ – Σύγχρονα Ερευνητικά Δεδομένα 190

Η Πιθανότητα ενός «Πυρήνα» Ελλειμμάτων
στις ΝΑΔ 201

3.1.1 Η Αλληλοεπικάλυψη ΕΜΔ – ΔΕ 203

Εισαγωγικά 203

Η Σχέση της ΔΓΕ με την ΕΜΔ στους Επιμέρους
Μαθησιακούς Τομείς 204

Ο «Ύπουλος» Χαρακτήρας των Ειδικών
Διαταραχών του Προφορικού Λόγου (ΔΕ)
σε σχέση με τη Μάθηση 208

Η Σημαντική Αλληλοεπικάλυψη των ΕΜΔ – ΔΕ 210

3.1.2 Η Συννοσηρότητα των ΚΔ με την ΕΜΔ και με άλλες ΝΑΔ 213

Τα Χαρακτηριστικά των Ψυχοκινητικών
Διαταραχών και η Σχέση τους με τη Γνωστική
Ανάπτυξη και τη Μάθηση 213

Συννοσηρότητα της ΑΔΣΚ με άλλες ΝΑΔ και
οι Δευτερογενείς Οργανικές, Κοινωνικές
και Ψυχολογικές Συνέπειες 213

3.2 ΝΑΔ ΚΑΙ ΧΑΡΙΣΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ – ΤΑ «ΔΙΠΛΑ ΞΕΧΩΡΙΣΤΑ» ΠΑΙΔΙΑ – Η ΕΝΝΟΙΑ ΧΑΡΙΣΜΑ-

ΤΙΚΟΤΗΤΑΣ/ΤΑΛΕΝΤΟΥ 215

Οι «Διπλά Ξεχωριστοί» (twice-exceptional)

Μαθητές 216

3.3 ΝΑΔ ΚΑΙ ΑΠΟΚΛΙΝΟΥΣΕΣ /ΠΑΡΑΒΑΤΙΚΕΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΕΣ 218

Η Ποινικοποίηση της Συμπεριφοράς του
Εκφοβισμού (bullying) 220

Ψυχολογικές και Κοινωνικές Προεκτάσεις
του Φαινομένου του Σχολικού Εκφοβισμού 220

Αιτιολογικοί Παράγοντες και Μορφές Εκδήλωσης
Αποκλινουσών/Παραβατικών Συμπεριφορών 221

Θεωρητικές Προσεγγίσεις που συσχετίζουν την
ΕΜΔ (και άλλες ΝΑΔ) με την Παραβατικότητα 225

Ο Ρόλος της Οικογένειας και του Σχολείου στην
Εκδήλωση Αποκλινουσας Συμπεριφοράς
των Παιδιών – Εφήβων με ΕΜΔ 227

Ερευνητικά Δεδομένα Συσχέτισης της Αποκλινουσας –
Παραβατικής Συμπεριφοράς με τις ΝΑΔ 229

ΝΑΔ, Ενήλικη Ζωή και Αποκλινουσες Συμπεριφορές
- Ζώντας με τις ΝΑΔ: Το «κλινικό συνεχές» 232

Προστατευτικοί Παράγοντες - Ψυχική
Ανθεκτικότητα – Πρόληψη 235

Μέθοδοι και Μέτρα Πρόληψης και Αντιμετώπισης
της Αποκλινουσας, Επιθετικής ή Παραβατικής
Συμπεριφοράς και του Σχολικού
Εκφοβισμού 236

Η Σημασία της Έγκυρης και Έγκαιρης Διάγνωσης
και της Διαφοροδιάγνωσης 237

3.4 ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΝΑΔ 238

Μελλοντικές Έρευνες για τις ΝΑΔ 239

Συμπεράσματα- Ανακεφαλαίωση 239

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 3 241

Γ

ΕΙΔΙΚΕΣ ΜΑΘΗΣΙΑΚΕΣ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ

4

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ – ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ – ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΙΤΙΟΠΑΘΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΕΜΔ

4.1 ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΔΥΣΛΕΞΙΑΣ (ΕΜΔ) & ΚΟΙΝΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΜΕ ΕΜΔ 247

Η ΕΜΔ (ή Δυσλεξία) και η Περίπλοκη - Ετερογενής
Φύση της 247

Βασικές Αρχές σχετικά με την ΕΜΔ 248

Κοινά Χαρακτηριστικά στο Προφίλ των Ατόμων
με ΕΜΔ 248

4.2 ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΜΔ	249
Ο Περίπλοκος Μηχανισμός της Μάθησης	249
Οι Πέντε Βασικές Έννοιες: Νοημοσύνη – Γνώση – Επίδοση – Μάθηση – Ικανότητα	250
Ανασκόπηση των Κυριότερων Μοντέλων Γνωστικής Ανάπτυξης και Μάθησης σε Συνάρτηση με τις ΕΜΔ	251
4.3 Η ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΩΝ ΕΜΔ	272
Γνωστικές Ικανότητες: Οι Προϋποθέσεις για τη Μάθηση	274
Η Δυναμική Αλληλεπίδραση των Γνωστικών Ικανοτήτων κατά τη Μάθηση	288
Τα Μαθησιακά Στυλ και η ‘Πολυαισθητηριακή’ Γνωστική Επεξεργασία των Ατόμων με ΕΜΔ	289
Το Ψυχοκοινωνικό Προφίλ και η Χαμηλή Αυτοεκτίμηση των Μαθητών με ΕΜΔ	290
4.4 Η ΜΟΝΑΔΙΚΟΤΗΤΑ (ΕΤΕΡΟΓΕΝΕΙΑ) ΚΑΙ Η ΚΑΘΟΛΙΚΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΤΗΣ ΕΜΔ	292
Μοναδικότητα – Ετερογένεια της ΕΜΔ	292
Η Καθολικότητα του Φαινομένου της ΕΜΔ στο Σύνολο των Ομιλούμενων Γλωσσών του Κόσμου και οι Παράγοντες που Διαφοροποιούν τη Συχνότητα Εμφάνισής της ανά Χώρα	292
Η Φωνολογική Διαφάνεια – Αδιαφάνεια των Γλωσσών	293
Άλλοι Παράγοντες Διαφοροποίησης των Ποσοστών Εμφάνισης της Δυσλεξίας στις Διαφορετικές Χώρες	293
Η Αριθμητική Υπεροχή των Αγοριών έναντι των Κοριτσιών στην Εκδήλωση της ΕΜΔ (Δυσλεξίας) ή και άλλων ΕΕΑ	294
Πιθανοί Παράγοντες στους οποίους οφείλεται η Αριθμητική Υπεροχή των Αγοριών για την Εμφάνιση ΕΜΔ και άλλων ΝΑΔ ή ΕΕΑ	294
4.5 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ	295
Προσεγγίσεις Προσδιορισμού της Δυσλεξίας (ΕΜΔ): Από την Ιατρική στην Παιδαγωγική	295
4.6 ΟΡΟΙ ΚΑΙ ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΗΣ ΔΥΣΛΕΞΙΑΣ	300
Όροι και Ορολογίες που έχουν χρησιμοποιηθεί για να περιγράψουν τη Δυσλεξία (ΕΜΔ)	300
4.7 ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΙΤΙΟΠΑΘΟΓΕΝΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ ΤΗΣ ΔΥΣΛΕΞΙΑΣ	306
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 4	312

5	
Η ΕΞΕΛΙΚΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ (ΤΟ ΚΛΙΝΙΚΟ ΣΥΝΕΧΕΣ) ΤΗΣ ΕΜΔ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ	
5.1	ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ 319
Ο Αναπτυξιακός Χαρακτήρας των ΕΜΔ -	
	Παράγοντες της Επικινδυνότητας 320
Πρώιμες Ενδείξεις Έπικινδυνότητας' για ΕΜΔ	
	στην Προσχολική Ηλικία 321
Η Σημαντικότητα της Έγκαιρης Ανίχνευσης/ Διάγνωσης και Πρώιμης Παρέμβασης	
	της ΕΜΔ 322
Προσεγγίσεις Έγκαιρης Διάγνωσης και Πρώιμης Παρέμβασης 322	
Τα Στάδια της Πρώιμης Παρέμβασης 324	
Τεχνικές Παρέμβασης για τη Βελτίωση της	
	Γλωσσικής Ανάπτυξης Παιδιών Προσχολικής
	Ηλικίας «Υψηλού Κινδύνου» για Εμφάνιση ΕΜΔ 327
Δυσκολίες και Εμπόδια στην Έγκαιρη Ανίχνευση και Αντιμετώπιση των Πρώιμων Ενδείξεων	
	της ΕΜΔ 328
5.2	ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ 333
Ανάγνωση 335	
Προφορικός και Γραπτός Λόγος:	
	Ένα Ενιαίο Σύστημα 345
Γραπτός Λόγος 354	
Μαθηματικά 364	
5.3	ΕΦΗΒΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ 385
5.4	ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ 387
Οι Προκλήσεις και οι Δυσκολίες σε όλες τις	
	Εκφάνσεις της Ζωής των Ενήλικων Ατόμων
	με ΕΜΔ 388
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 5 391	
6	
ΕΜΔ ΚΑΙ ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΓΛΩΣΣΩΝ	
ΕΜΔ στην Ελληνική και την Αγγλική Γλώσσα 399	
Προτάσεις για τη Διδασκαλία της Αγγλικής	
	Γλώσσας σε Ελληνόφωνα Παιδιά με ΕΜΔ 402
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 6 404	
7	
Η ΔΙΑΓΝΩΣΗ ΤΩΝ ΕΜΔ	
Οι Στόχοι της Αξιολόγησης 405	
Τα Στάδια της Διαγνωστικής Διαδικασίας 406	
Οι Αρμόδιοι Φορείς της Διαγνωστικής	
	Διαδικασίας 406
7.1	ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ -ΚΑΙ ΛΕΞΕΙΣ-ΚΛΕΙΔΙΑ- ΣΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΜΔ: ΔΙΑΓΝΩΣΗ – ΔΙΑΦΟΡΟΔΙΑΓΝΩΣΗ – ΔΙΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ 411

«Στατική» Αξιολόγηση	413
«Δυναμική» Αξιολόγηση (Dynamic Assessment)	415
7.2 ΠΡΩΙΜΗ ΑΝΙΧΝΕΥΣΗ ΜΑΘΗΣΙΑΚΩΝ ΔΥΣΚΟΛΙΩΝ (ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ)	423
Δοκιμασίες Αξιολόγησης για κάθε Αναπτυξιακό Τομέα	424
7.3 ΔΟΚΙΜΑΣΙΕΣ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΓΙΑ ΚΑΘΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ-ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΤΟΜΕΑ (ΣΧΟΛΙΚΗ, ΕΦΗΒΙΚΗ ΚΑΙ ΕΝΗΛΙΚΗ ΖΩΗ)	427
Συνέντευξη με τον Εξεταζόμενο	427
Η Μαθησιακή Εκτίμηση ανά Μαθησιακό Τομέα	428
Η Αξιολόγηση της Ανάγνωσης	430
Η Αξιολόγηση της Φωνολογικής Επίγνωσης	441
Η Αξιολόγηση της Εξοικείωσης με τον Γραπτό Λόγο (Concepts about Print)	443
Η Αξιολόγηση του Προφορικού Λόγου	444
Η Αξιολόγηση του Γραπτού Λόγου	449
Η Αξιολόγηση των Μαθηματικών	454
Η Αξιολόγηση Επιπρόσθετων Ικανοτήτων που σχετίζονται με τις ΕΜΔ	464
7.4 ΠΙΘΑΝΑ ΛΑΘΗ Ή ΑΣΤΟΧΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΣΤΙΣ ΕΜΔ	468
ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 7	472

8

Η ΕΙΔΙΚΗ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ ΣΤΙΣ ΕΜΔ

8.1 ΕΙΔΙΚΗ ΑΓΩΓΗ ΚΑΙ ΣΥΜΠΕΡΙΛΗΠΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ	479
Στόχοι της ΕΑΕ	480
Φοίτηση Μαθητών με Ειδικές Εκπαιδευτικές Ανάγκες	480
8.2 ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΕΙΔΙΚΗΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ	481
Το Έργο, το Άτομο (Μαθητής) και το Περιβάλλον	483
Το Έργο	485
Το Άτομο (Μαθητής)	487
Το Περιβάλλον	488
Ειδική Παιδαγωγική Παρέμβαση – Βασικές Αρχές	491
8.3 ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΕΠΓ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΩΝ ΕΜΔ ΑΝΑ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΤΟΜΕΑ	493
Τεχνικές Παρέμβασης για την Εξοικείωση με τον Γραπτό Λόγο	493
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για τις ΕΜΔ με Έλλειμμα στην Ανάγνωση	495
Μέθοδοι και Τεχνικές Παρέμβασης για τη Βελτίωση της Κατανόησης και Επεξεργασίας	

του Γραπτού Λόγου – Στρατηγικές Μελέτης – Μεταγνώση	509
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για τις ΕΜΔ με Έλλειμμα στον Γραπτό Λόγο (Γραφή – Ορθογραφία – Γραπτή Έκφραση)	512
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για την Αντιμετώπιση των Δυσκολιών στη Γραφή	513
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για την Αντιμετώπιση των Δυσκολιών στην Ορθογραφία	517
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για την Αντιμετώπιση των Δυσκολιών στη Γραπτή Έκφραση	522
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για την Ανάπτυξη των Ικανοτήτων του Προφορικού Λόγου	532
Μέθοδοι και Τεχνικές ΕΠΓ για τις ΕΜΔ με Έλλειμμα στα Μαθηματικά	542
8.4 ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΜΕΛΕΤΗΣ ΣΤΟ ΣΠΙΤΙ – ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ	558
Προσωπικός Χώρος Μελέτης	558
Υλικά Πολλαπλών Χρήσεων	558
Εβδομαδιαίο Πρόγραμμα	558
Οπτική Απεικόνιση του Ημερήσιου Προγράμματος	558
Οργάνωση της μελέτης	559
Απεμπλοκή των Γονέων από την Καθημερινή Μελέτη – Βοήθεια από Τρίτο Πρόσωπο	560
Χτίζοντας την Αυτορρυθμιζόμενη Μάθηση	560
Συστήματα Επιβράβευσης	561

8.5 Η ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΚΑΙ Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΚΙΝΗΤΡΩΝ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΕΜΔ	565
---	-----

8.6 ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΕΣ ΜΟΡΦΕΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΜΕΣΩ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ, ΣΕ ΠΑΙΔΙΑ ΚΑΙ ΕΦΗΒΟΥΣ ΜΕ ΝΑΔ	566
Θεραπείες μέσω της Τέχνης	567
Παιδιά και Έφηβοι με ΝΑΔ	567
Οι 4 Διαφορετικές Μορφές Θεραπείας μέσω της Τέχνης	568
Ο Ρόλος του Παιχνιδιού στην Ανάπτυξη και τη Μάθηση των Παιδιών	575

ΣΗΜΑΝΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ ΤΟΥ ΚΕΦΑΛΑΙΟΥ 8	578
---	-----

ΟΡΟΛΟΓΙΑ ΣΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΑΙ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ	589
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	597
ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗΣ	645
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	
Έντυπα για τον σχεδιασμό της Ειδικής Παιδαγωγικής Παρέμβασης με βάση τα αποτελέσματα της συνολικής αξιολόγησης και της μαθησιακής εκτίμησης	657
ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΕΑ	683